

Revizijsko poročilo

VIR

EDINI vir maše v pričujoči izdaji je velik kodeks z začetka 17. stoletja, ki je del zbirke šestih dobro ohranjenih kornih knjig graškega izvora, znanih predvsem kot Hrenove korne knjige.¹ Danes jih hrani Rokopisna zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (njihove signature so Ms 339–344). Vir kritične izdaje skladbe v tem zvezku je Ms 339.

Kot je bilo pojasnjeno že v prejšnjem zvezku *Izbranih del iz Hrenovih kornih knjig*, ni znano, kdaj natančno so Hrenove korne knjige postale last Narodne in univerzitetne knjižnice. Najverjetneje po reformah Jožefa II. konec 18. stoletja, ko je bil tja (takrat se je ustanova imenovala Licejska knjižnica) prestavljen škofijski arhiv iz Gornjega Grada.² Ker obravnavanih knjig ni v

knjižničnem popisu iz leta 1803 (»Bibliothecae Caes. Reg. Lycei Labacensis Ducatu Carnioliae Catalogus«) ali v katerem od prejšnjih popisov knjig, ki jih je Licejska knjižnica pridobila, – noben popis pa na žalost ne zajema vsega tedanjega gradiva – ostaja natančen čas prihoda in kraj, od koder so prišle tja, domneva. Vsekakor pa so bile tam pred koncem 19. stoletja, saj jih je leta 1889 v svojem prispevku o glasbi na Štajerskem omenil že Ferdinand Bischoff.³

Rokopisi so, kot je bilo že omenjeno, prišli v Licejsko knjižnico najverjetneje iz škofovske rezidence v Gornjem Gradu. Temu v prid govori ta predvsem dva razloga. Prvič, nekdanji lastnik vsaj dveh kornih knjig (najverjetneje pa tudi ostalih štirih) je bil ljubljanski škof Tomaž Hren. V Ms 341 se nahaja spojni list, na katerem je grb škofa Hrena, skupaj z njegovim motom nad grbom in navedbo njegovega imena pod njim.⁴ Druga knjiga, ki je bila zagotovo Hrenova last, je Ms 344. Vsebuje namreč posvetilo, v katerem je navedeno, da je bil kodeks posvečen Hrenu leta 1616, in sicer mu ga je poklonil Karl Kuglmann, sin graškega dvornega basista in glasbenega prepisovalca Georga Kuglmanna (aktiven med letoma 1579 in 1613), ki je prepisal vsebino omenjene knjige.⁵

Drugi razlog za domnevo, da so knjige v Licejsko knjižnico prišle iz Gornjega Grada, pa je dejstvo, da bi bile gotovo navedene v katalogu

1. Poglavitne razprave, ki obravnavajo Hrenove korne knjige, so: Gernot Gruber, »Magnificatkompositionen in Parodietechnik aus dem Umkreis der Hofkapellen der Herzöge Karl II. und Ferdinand von Innerösterreich«, *Kirchenmusikalisches Jahrbuch* 51 (1967): 33–60; Janez Höfler, »Gornjegrajska glasbena zbirka in inventarij ljubljanskega stolnega kora iz leta 1620«, v: *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem* (Ljubljana: Partizanska knjiga, 1978), 32–35; Edo Škulj, *Hrenove korne knjige* (Ljubljana: Družina, 2001); Metoda Kokole, »From Graz to Today's Central Slovenia: The Influence of Italian Polychoral Music in the Period c. 1595 to c. 1620«, v: *La musica polichorale in Italia e nell'Europa centro-orientale fra Cinque e Seicento / Polychoral Music in Italy and in Central-Eastern Europe at the Turn of the Seventeenth Century*, ur. Aleksandra Patalas in Marina Toffetti, TRA.D.I.MUS., Studi e monografie 1 (Benetke: Edizioni Fondazione Levi, 2012), 335–374; in Klemen Grabnar, »Parodične maše v Hrenovih kornih knjigah« (doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, 2015).

2. Gl. Janez Höfler in Ivan Klemenčič, uvod v: *Glasbeni rokopisi in tiski na Slovenskem do leta 1800: katalog / Music Manuscripts and Printed Music in Slovenia before 1800: Catalogue* (Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1967), 12–13.

3. Ferdinand Bischoff, »Beiträge zur Geschichte der Musikpflege in Steiermark«, *Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark* 37 (1889): 98–166.

4. Črno-bela reprodukcija spojnega lista je dosegljiva v prvem zvezku *Izbranih del iz Hrenovih kornih knjig* (faksimile 4), barvna reprodukcija pa na zadnji platnici Škuljevega kataloga *Hrenove korne knjige*.

5. Folij s posvetilom je reproduciran v: Kokole, »From Graz to Today's Central Slovenia,« 348.

muzikalij ljubljanske stolnice z naslovom »Inventarium librorum musicalium ecclesiae cathedralis Labacensis«, če bi jih škof Hren hranil v Ljubljani. Katalog je bil po Hrenovem naročilu napravljen med letoma 1620 in 1628.⁶

Kot je navedeno zgoraj, je edini vir, v katerem je prisotna skladba *Missa Pastores quidnam vidistis*, Ms 339, tj. velika korna knjiga, ki meri 56,5 × 38 cm brez platnic in 59 × 41 cm s platnicami. Knjiga je ohranjena v celoti in je brez naslova. Napisana je na kakovostnem papirju, večinoma nepoškodovanem zaradi korozije, ki jo povzroča tinta, in drugih dejavnikov ter skupaj obsega 591 folijev.

Kodeks je vezan v rjavo usnje prek lesene opore. Vezava je dekorirana s slepimi odtisi. Hrbet ima šest izbočenih dvojnih vezic, ki ga delijo na sedem polj. Knjiga je imela svoj čas zapirala, od katerih so se ohranili le dve tanki kovinski ploščici na robu hrbtnje platnice in dva kovinska zatiča na robu sprednje platnice. Gibljivi del zapiral – usnjena trakova in zaponka – ni ohranjen. Enak tip vezave izkazujejo tudi ostale ohranjene graške korne knjige iz istega časa, ki jih hrani Univerzitetna knjižnica v Gradcu (Universitätsbibliothek Graz; A-Gu). Ker je znano, da so v Gradcu delovali knjigovezi, lahko domnevamo, da so bili Ms 343 in preostali Hrenovi kodeksi vezani prav tam.⁷ Kdo od tam delujočih knjigovezov je knjige dejansko zvezal, ne vemo. Eden izmed verjetnejših se zdi Georg Wagner, ki je denimo leta 1610 prejel plačilo za vezavo Kuglmannovih kornih knjig.⁸

Kodeks nima izvirno označenih folijev in je bil foliiran v novodobnem času. Med folijema 157 in 158 manjkata dva folija, zato sta stavka Sanctus in Agnus Dei skladbe *Missa Ut re mi fa sol la* Jacobusa de Kerleja nepopolna. Nepopolno ohranjen je bil tudi folij 422, a je bil v procesu restavracije dopolnjen, in sicer z delom enega izmed zadnjih

folijev kodeksa, ki prav tako manjkajo. Na koncu skladbe *Missa quinti toni* Giovannija Mattea Asole je tako del zaključka skladbe *Missa octo vocum* Alarda du Gaucquierja. Rokopis očitno ni bil dokončan, saj so (vokalne) skladbe na folijih 294–389 in 452–591 brez besedila.

Korna knjiga Ms 339 obsega 13 magnifikatov za pet do šest glasov, ki jim sledi 18 maš za štiri do osem glasov. Obe skupini skladb sta urejeni po naraščajočem številu glasov. Ta rokopis je še posebej pomemben zaradi petih skladb, ki so ohranjene le tu: magnifikata komaj znanega skladatelja Bartolomeja Damitza, skladbe *Missa Magne pater Augustine* malo znanega italijanskega skladatelja iz Lucce Teodorusa Leonardusa, maše *Pastores quid nam vidistis* (osnovane na istoimenskem motetu Clemensa non Papa) vodje glasbene kapele na Dunaju Jeana Guyota de Châteleta, ki je del te izdaje, in dela *Missa Allermi fault* (osnovanega na Willaertovi istoimenski šansoni) vodje kapele v Gradcu Simoneja Gatta ter skladbe *Missa Osculetur me* Orlanda di Lassa. Ta kodeks je zaradi slednje verjetno najbolj znan med Hrenovimi kornimi knjigami. Nekaj časa je kot *unicum* veljala tudi *Missa Dulce me mori* (osnovana na Sandrinovi znameniti šansoni *Doulce memoire*) Ippolita Chamateroja, ki je deloval predvsem v severni Italiji. Ta maša je bila natisnjena v Chamaterojevi zbirki *Liber primus missarum* (Benetke: Scotto, 1569), edini primerek te zbirke pa je bil donedavna označen za pogrešanega, vendar so ga pred približno desetletjem ponovno odkrili.⁹ Skladatelj te maše, ohranjene v Ms 339, je doslej veljal za neznane, kar je posledica napačnega prepisa njegovega priimka – Lammaterus namesto Cammaterus.¹⁰

Čeprav se prepis Ms 339 pripisuje samo Georgu Kuglmannu,¹¹ je mogoče razbrati še tri prepi-

6. Prim. Jurij Snoj, *Zgodovina glasbe na Slovenskem*, zv. 1, *Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja* (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012), 367. Več o inventarju gl. Höfler, *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*, 36–41 in 134–157.

7. Gl. npr. A-Gu, Ms 8. Del tega rokopisa je prav tako izpod peresa Georga Kuglmannu.

8. Hellmut Federhofer, *Musikpflege und Musiker am Grazer Habsburgerhof der Erzherzöge Karl und Ferdinand von Innerösterreich (1564–1619)* (Mainz: B. Schott's Söhne, 1967), 96.

9. Jeffrey Kurtzman in Anne Schnoebelen, *A Catalogue of Mass, Office, and Holy Week Music Printed in Italy, 1516–1770*, JSCM Instrumenta 2, obiskano 13. aprila 2015, <http://sscm-jscm.org/instrumenta/vol-2/>. V zbirki *Liber primus missarum* je maša naslovljena kot *Missa ad Illustrissimum Parmae et Placentiae Ducissam*.

10. Gl. Edo Škulj, *Hrenove korne knjige* (Ljubljana: Družina, 2001), 14 in 40. Čeprav je Gruber (»Magnificatkompositionen in Parodietechnik«, 209) priimek prepisal pravilno, je njegov prepis ostal neopažen.

11. Gruber, »Magnificatkompositionen in Parodietechnik«, 203–204; Kokole, »From Graz to Today's Central Slovenia«, 340, op. 24.

sovalske roke.¹² Ms 339 je sprva začel pisati prvi pisec (A), ki je prepisal vse magnifikate. Nato je prve štiri maše prepisal Kuglmann, večino naslednje maše tretji pisec (B), na koncu pa se mu je pridružil Kuglmann. Zatem je Kuglmann sam prepisal naslednjo mašo, Guyotovo *Missa Pastores quidnam vidistis*. Sledeča maša (*Missa L'homme armé* G. P. da Palestrine) je s paleografskega stališča drugačna od preostalih; poteze pisca (C) se namreč od ostalih precej razlikujejo. Naslednjo mašo je v celoti prepisal pisec B, sledeče štiri maše Kuglmann, nato eno pisec A, preostali del kodeksa pa ponovno Kuglmann. Znano je, da so bili med glasbeniki na graškem dvoru poleg Kuglmannu tudi drugi prepisovalci.¹³ Vendar v *Hofkammerakten* nihče izmed njih ni omenjen kot glasbeni pisar, zato identiteta drugih prepisovalcev (piscev A–C) ostaja neznana. Zanimiv je sistem delitve dela pisca A, pisca B in Kuglmannu; zdi se, da so tesno sodelovali in bili torej sodobniki, medtem ko vodni znak plasti s Palestrinovo mašo (krog, v njem črka K) kaže, da je ta del kodeksa nekoliko starejši.¹⁴

Naslov maše je napisan na samostojni, naslovni strani. Na fol. 221r se tako naslov glasi: »Miffa. a. 5. Super | Paftores quid nam vidiftis: | Joannis Castileti.« (gl. faksimile 1). Za tem je na folijih 221v–253r zapisana glasba sama. Na vrhu fol. 221v najdemo naslov »Paftores quid nam vidiftis.«, na vrhu fol. 22r pa ime skladatelja: »Joannes Castileti.« (gl. faksimile 2).

UREDNIŠKA NAČELA

V pričujoči izdaji so ohranjene izvirne notne vrednosti (transkripcije so napravljene v razmerju 1 : 1). Zadnja nota v zadnjem taktu mašnega stavka ali odseka stavka (longa) je transkribirana kot brevis s korono, razen ko ni prva nota

v taktu – v tem primeru je transkribirana kot notna vrednost, katere trajanje privede do zaključka takta, in ima tudi korono. Note, katerih vrednosti v transkripciji segajo čez taktnico, so ustrezno razdeljene na note manjših vrednosti in povezane z lokom. Taktnice so postavljene le na notnem črtovju na vsako brevis. Izvirne taktnice so v transkripciji odebeljene. Konec vsakega odseka je označen z dvojnimi taktnicami. Takti so z vsakim stavkom maše oštevilčeni na novo.

Maša ima oznako menzure ♩ in je transkribirana v $\frac{4}{2}$ taktu. Znak za proporc, ki nakazuje tridobni metrum ($\text{♩} \frac{3}{2}$), je zamenjan z ustreznim sodobnim znakom ($\frac{3}{4}$), izvirni znaki pa so natisnjeni nad notnim črtovjem. Ligature so označene z oglatim lokom, kolorirane note pa s prekinjenim oglatim lokom nad notnim črtovjem.

Ker glasovi v viru niso poimenovani, so njihova imena standardizirana v cantus, altus, tenor in bassus (C, A, T in B) ter postavljena v oglati oklepaj. Izvirne ključe nadomeščajo sodobni ključi v skladu z obsegom posameznega glasu. Izvirni ključi, oznake za menzuro in prva nota z morebitnimi predhodnimi pavzami so podani v incipitih na začetku maše. Kot je navedeno v razdelku o izvajanju zgoraj (gl. uvod), Guyotova izbira visokih ključev (*chiavette*) predpostavlja izvedbo na tonu, ki je nižji od tega v sodobni ediciji.

Predznaki v notnem črtovju so prevzeti iz vira; vsi izvirni predznaki so ohranjeni, tudi tisti, ki so v današnji praksi odvečni in nepotrebni. Predznaki v oglatem oklepaju na notnem črtovju so uredniško dodani, ko se ton v transkripciji ponovi po taktnici, pri čemer ima v izvirniku predznak le prva nota v nizu. Svarilni predznaki niso dodani. Vsi ostali predznaki so dodani nad črtovjem v manjšem tisku in veljajo le za note, nad katerimi se pojavijo.¹⁵

Besedila v transkripcijah načeloma sledijo izvirniku. Ohranjeno je črkovanje besed (npr. »coelis«; izjemi sta besedi »Iesu« in »iudicare«, pri katerih so začetne črke spremenjene v j), niso pa ohranjene ligature (npr. æ je v transkripciji ae). Pisanje črk *u* in *v* je standardizirano. Velike začetnice in ločila so dodani in poenoteni glede na

12. Dvorni basist iz Gradca Georg Kuglmann je bil kot pisar aktiven vsaj od leta 1587 do svoje smrti leta 1613 ali 1616. Za seznam osnovne literature gl. op. 1. Gl. tudi Federhofer, *Musikpflege und Musiker am Grazer Habsburgerhof*, zlasti 95–97. Za več informacij o različnih pisarskih rokah v Hrenovih kornih knjigah gl. Klemen Grabnar, »From Graz to Ljubljana? Towards Discovery of the Origin of the Hren Choirbooks«, *De musica disserenda* 11 (2015): 211–227, <https://doi.org/10.3986/dmd11.1-2.13>.

13. Gl. npr. Federhofer, *Musikpflege und Musiker am Grazer Habsburgerhof*, 163.

14. Gl. Grabnar, »From Graz to Ljubljana?«, 224–225.

15. Ker je vir, na podlagi katerega je bila napravljena transkripcija, iz okoli leta 1600, so uredniški predznaki nad notami dodani v skladu s tedanjo konvencijo in ne tisto iz sredine 16. stoletja, ko naj bi skladba nastala. V slednjem primeru bi bilo uredniških predznakov manj.

sodobne liturgične knjige ter okrajšane besede izpisane.¹⁶ Prav tako je standardizirano zlogovanje. Ponovitve besed ali delov besedila, ki so v izvirniku označena s posebnim znakom (*idem*), so v transkripciji v ležečem tisku, manjkajoče besedilo pa je postavljeno v oglati oklepaj. Vse okrajšave so razrešene.

REVIZIJSKE OPOMBE

Kratice:

- t. takt(i)
- C cantus
- A altus
- T tenor
- B bassus

Missa Pastores quidnam vidistis

KYRIE

- t. 30, T: v izvirniku je pod tretjo noto podpisan zlog »lei«
- t. 57, C II: v izvirniku je pod prvo noto podpisan le zlog »le«

CREDO

- t. 15, C II: v izvirniku je prva nota a¹
- t. 21, B: v izvirniku je zadnja nota b
- t. 58, A: v izvirniku sta namesto ene semibrevis dve povezani minimi
- t. 205–206, T: v izvirniku sta zadnja zloga besede »seculi« in beseda »et« zamaknjeni za en zlog naprej

SANCTUS

- t. 87, C I: v izvirniku je zlog »cel« podpisan pod prvo noto prejšnjega takta

AGNUS DEI

- t. 1–98, T II: zapisano v c4-ključu
- t. 93, C I: v izvirniku je zadnja nota g¹

16. Gl. npr. Christian Dostal, Johannes Berchmans Göschl, Cornelius Pouderoijen, Franz Karl Praßl, Heinrich Rumphorst and Stephan Zippe, ur., *Graduale novum: Editio magis critica iuxta SC 117*, zv. 1, *De dominicis et festis* (Regensburg: ConBrio Verlagsgesellschaft; [Rim:] Libreria Editrice Vaticana, 2011).